

Molen 'Joenswert' in Feerwerd

door Jaap Rijkeboer,
Groningen.

In onze provincie hebben we, zoals bekend, nog ruim tachtig molens overgehouden van de ongeveer 1000, die hier ooit hebben gestaan. Hoewel er dus ongelovelijk veel molens zijn verdwenen, mogen we over dit aantal toch niet ontevreden zijn. Een vergelijking met bijv. de Zaanstreek, waar ongeveer evenveel molens hebben gestaan, en waar er nu al met al nog maar tien of vijftien zijn overgebleven, leert dat we bepaald niet mogen mopperen, zeker niet wanneer we bedenken, dat nog bijna tien procent van ons molenbestand nog steeds daadwerkelijk in gebruik is.

Met name ten N.W. van de stad ligt een voor Nederland haast uniek 'molenreservaat', waar binnen een straal van ongeveer 10 km een vier-tal molens nog dagelijks binnen vol bedrijf zijn: De watermolens 'De Eolus' van de Fransumerpolder en 'De Jonge Held' bij Leegkerk, de koren- en pelmolen 'De Leeuw' in

Oldehove en koren- en pelmolen de 'Joeswert' in Feerwerd. In dit stukje zou ik wat meer van de laatstgenoemde van dit viertal willen vertellen.

De molen werd in 1855 gebouwd als koren- en pelmolen. Aanvankelijk schijnt zij de naam 'De Magneet' te hebben gedragen, maar zekerheid hierover heb ik niet kunnen krijgen, evenmin trouwens als over de herkomst van de huidige naam.

In het begin van deze eeuw besloot de toenmalige molenaar met zijn tijd mee te gaan, door de molen van zelfzwichting te laten voorzien. Dit gebeurde in twee etappes, eerst de binnenroede, vier jaar later de buitenroede. In de molen zijn nog opschriften te vinden die hieraan herinneren:

'27 augustus 1904 voor het laatst met zeil gewerkt.
29 augustus 1904 ijzeren binnenroe ingebracht.
9 september 1904 voor het eerst met de ijzeren binnenroe gewerkt. Makelaar W. Wieringa te Vierverlaten.
Molenmaker M. Noordewier te Niezijl.'

En daaronder in een uitbarsting van lyriek:

'Zelfzwichting weerkaatst de echo: zelfzwichting.'

Daaronder nog een opschrift:

'Donderdag 16 september 1908 voor het eerst met de ijzeren buitenroe gewerkt.'

Ongeveer in dezelfde tijd werd er een motor geplaatst, eerst een gas- of mogelijk een dieselmotor, later een elektromotor, zodat ook bij onvoldoende wind kon worden geproduceerd, en zo bleef de molen tot in de jaren vijftig in bedrijf. In 1955 sloeg echter het noodlot toe, tijdens een storm kwam een roede naar beneden, die ook een deel van de stelling meenam en dat betekende het voorlopige einde van de loopbaan van de molen. Nu volgde een lange periode van gedwongen rust, waarin de molen er zeer verwaarloosd en vervallen bij kwam te staan, maar uiteindelijk kon in 1976 met een vrij omvangrijke restauratie worden begonnen, uitgevoerd door de firma Doornbosch. Het pelwerk werd bij deze restauratie gehandhaafd, evenals de zelfzwichting, maar de stroomlijnneus op de roeden (imitatie Van Bussel met op één roede neusremkleppen) werd vervangen door een oudhollands voorhek.

Op 29 april 1978 vond de feestelijke heropening van de molen plaats en kon een nieuwe fase in haar bestaan beginnen. Deze werd ingeluid door de toenmalige vrijwillig molenaar Henk Epskamp uit Ezinge, die in 1979 een contract afsloot met een verdeelcentrum voor het malen van 3 ton per week, waardoor de molen weer productief kon gaan malen. In 1980 moest Epskamp in verband met zijn werk echter verhuizen, waardoor de produktie tijdelijk stil kwam te liggen. Zijn plaats werd per 1 augustus van dat jaar ingenomen door Rolf Wassens, die zich, na 3 jaar in loondienst op de 'Vrijheid' in Schiedam te hebben gewerkt, als zelfstandig molenaar wilde vestigen, en in de 'Joeswert' een geschikte produktiemolen zag.

Om een redelijk bestaan uit de molen te kunnen halen, waren er 2 dingen noodzakelijk: in de eerste plaats het opvoeren van de afzet en in de tweede plaats een zo efficiënt mogelijke inrich-

Molenaar Rolf Wassens aan de zwichtketting op de 'Joeswert'.

ting van de molen. Wat het eerste betreft, is hij vrij aardig in geslaagd, de productie ligt op het ogenblik op $\pm$ 7 ton per week. Naast aan het al genoemde verdeelcentrum wordt meel geleverd aan een aantal warme bakkers uit de omgeving, terwijl ook de kring van kleine afnemers zich nog steeds uitbreidt.

Wat betreft de inrichting, zal ik een beschrijving geven van de situatie, zoals die eind april was. Een veelgehoorde opmerking is, dat de molen zo ongelooflijk vol staat met apparatuur, dat er nauwelijks nog ruimte overblijft. Wie echter eens wat aandachtiger toekijkt, zal ontdekken, dat er zo langzamerhand een zeer efficiënt bedrijf in de molen is gehuisvest, waarbij een zo optimaal mogelijk gebruik van de beschikbare ruimte wordt gemaakt. Op de begane grond bevinden zich het koppel motorstenen, de elektromotor voor de aandrijving hiervan, de aftap van de mengketel, die doorloopt tot op de eerste zolder, en niet te vergeten de onlangs in gebruik genomen schoner. De eerste zolder biedt plaats aan de grote buil en aan de splits- en schilmachine, die de tarwe voorreinigt alvorens ze in de schoner beneden komt. Tevens bevindt zich hier het drijfwerk van de grote elektromotor beneden. Tot voor kort dreef dit stelsel van assen, poelies en leren drijfriemen de jacobsladder, de waaierij en de schoner, de schroef van de mengketel en het koppel motorstenen aan, maar nu wordt alleen nog de motorsteen hierdoor aangedreven. Op de tweede zolder bevinden zich twee voorraadbunkers, de (niet meer gebruikte) waaierkast

en de brugbalken van de pelspillen. Vervolgens komen we op de maalzolder, waar een groot deel van de ruimte in beslag wordt genomen door de dustgroep met daarin de niet meer gebruikte schudzeef, wiens taak, evenals die van de waaierkast, is overgenomen door de schoner op de begane grond, die in combinatie met de spits- en schilmachine de tarwe minder ambachtelijk, maar wel beter en sneller van alle vuil en ongerechtigheden weet te zuiveren. Verder vinden we er een kleine buil en de meelgoot. De steenzolder tenslotte bergt het koppel blauwe stenen en twee voorraadbunkers. De 2 bunkers op de tweede zolder en de linker bunker op de steenzolder worden gebruikt voor de opslag van ongeschoonde tarwe. Via kokers wordt de tarwe dan naar de spits en de schoner gebracht, waarna de dan geschoonde tarwe via de twee jacobsladders naar de werkbunker op de steenzolder wordt gebracht, dan wel rechtstreeks in het kaar van de motorsteen, al naar gelang er met de motor of met de wind wordt gemalen. De bunker op de steenzolder kan op de maalzolder worden afgetapt in zakken en dan met het luiwerk in het kaar op de steenzolder worden gebracht. Het traplopen blijft hierdoor beperkt tot het ene trapje van maal- naar steenzolder.

Hoewel er natuurlijk altijd nog wel wensen blijven, verloopt het productie-proces thans vrij optimaal. Een woord van waardering is hierbij zeker op zijn plaats voor de timmerman van de molen, Jacob Oosterhof, die een groot deel van zijn vrije tijd heeft besteed aan het timmeren van de noodzakelijke kokers en bunkers, die nu op overtuigende wijze hun nut bewijzen. Voor de nabije toekomst staat er nog de plaatsing van een tweede koppel blauwe stenen op de steenzolder te gebeuren, waardoor de maalcapaciteit van de molen kan worden uitgebreid, terwijl ook de grote buil op de eerste zolder zal gaan verdwijnen en wordt vervangen door een kleiner exemplaar, wat via een kaartje zal worden gevoed.

De molen verkeert op het moment zowel in- als uitwendig in een goede staat en mulder Wassens is dan ook vol lof over zijn molen. Met name de zelfzwichting ervaart hij dagelijks als een zeer arbeidsbesparende uitkomst (in Schiedam werd met zeil op fokwijken gewerkt), waarmee tijdens buien rustig kan worden doorgedraaid, zonder dat de molen behoeft te worden gevangen om te zwichten. Hierdoor is een hogere productie mogelijk dan op een molen, die met zeilen is uitgerust en dit is dan ook een van de redenen, dat de molens in onze provincie het tot na de oorlog hebben kunnen volhouden, waardoor er nog steeds een redelijk aantal bewaard is gebleven. Op deze plaats dan ook een HULDE aan de ZELFWICHTING!

Wie eens in de buurt is, moet zeker niet nalaten eens een bezoek aan de 'Joeswert' te brengen.

De openingstijden voor bezichtiging en meelverkoop zijn van dinsdag t/m zaterdag van 10.00 - 12.00 en van 13.30 - 18.00 uur.